

KÜLLİYE

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Uluslararası Kuruluşların İkinci Karabağ Savaşına Yönelik Söylemleri: NATO,BM,AGİT

Tuğba YOLCU* M. Hamzaalp SÖKER** R. Çağatay AKPINAR***

Özet

Azerbaycan ve Ermenistan arasında bölgede yaşanan gerginliklerin neticesinde yaşanan Birinci Karabağ Savaşından sonra Karabağ sorunu ortaya çıkmıştır. Ermenistan'ın bu işgal hareketinden sonra bölgeye Rus Barış Gücünün gelmesiyle yaşanan hadiseler çok boyutlu bir hale gelmiştir. 2020 yılında yaşana İkinci Karabağ Savaşı ile birlikte sorunun çözümü çatışmaya dönüşmüştür. Küreselleşme sürecinin bir parçası olan uluslararası kuruluşların bu süreçteki rolleri sürecin gidişatı açısından önemlidir. Çalışma bu önemden hareketle İkinci Karabağ Savaşı'nda örnek olarak belirlenen uluslararası kuruluşların bu süreçteki konumları ve söylemleri incelemeye alınmıştır. Bu incelemede yöntem olarak Fairclough'ın söylem çözümlemesinden faydalanılmıştır. Çalışmada NATO, AGİT, Birleşmiş Milletlerin yapıları ve söylemleri incelenerek uluslararası kuruluşların söylemleri üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışma sonucunda söz konusu uluslararası kuruluşların, uluslararası ilişkilerde realizmin yaklaşımı ile pasif bir rol üstlendikleri ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: AGİT, Birleşmiş Milletler, İkinci Karabağ Savaşı, Ermenistan, Azerbaycan, NATO

Discourses of International Organizations Towards the Second Karabakh War: NATO, UN, OSCE

Abstract

The Karabakh conflict emerged after the First Karabakh War as a result of the tensions between Azerbaijan and Armenia in the region. After this occupation movement of Armenia, the event experienced with the arrival of the Russian Peacekeeping Force in the region have become multidimensional. With the Second Karabakh War in 2020, the solution to the problem turned into a conflict. The role of international organizations, which are part of the globalization process, in this process, is important for the course of the process. Based on this importance, the study examines the position and discourses of international organizations, which were determined as examples in the Karabakh War II, in this process. Fairclough's discourse analysis was utilized as a method in this analysis. In the study, the structure and discourses of NATO, OSCE and the United Nations were examined and an evaluation was made of the discourses of international organizations. As a result of the study, it was revealed that these international organizations assume a passive role in international relations with the approach of realism.

Keywords: OSCE, United Nations, Second Karabakh War, Armenia, Azerbaijan, NATO.

* Prof. Dr. Tarsus Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Mersin / Türkiye, tugbayolcu@tarsus.edu.tr.

ORCID ID: 0000-0002-7131-7545

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Tarsus Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Mersin / Türkiye, alpsoker33@gmail.com.

ORCID ID: 0009-0009-7971-3794

*** Yüksek Lisans Öğrencisi, Tarsus Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Mersin / Türkiye, av.cagatay51@gmail.com.

ORCID ID: 0009-0006-9481-2019

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Yolcu, T. & Söker, M.H. & Akpınar, R.Ç. (2025). Uluslararası Kuruluşların İkinci Karabağ Savaşına Yönelik Söylemleri: NATO,BM,AGİT, *Küllüye*, 6(1), 61-83. DOI: 10.48139/aybukulluye.1595099

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş / Received	Kabul / Accepted	Türü / Type	Sayfa / Page
2 Aralık 2024	24 Şubat 2025	Araştırma Makalesi	61-83
2 December 2024	24 February 2025	Research Article	

Extended Abstract

The initial clashes between Azerbaijan and Armenia began in Baku, a significant city in Azerbaijan. In the early 20th century, the intense conflicts between Azerbaijan and Armenia temporarily subsided, creating a brief period of peace. However, with the onset of World War I, Armenians, supported by the Russians, resumed attacks on Azerbaijani Turks in the Caucasus region.

The sovereignty and administration of the Karabakh region, which has been a focal point of conflict between Armenia and Azerbaijan, has never historically passed to Armenia. It has been under the control of various Turkish states throughout history and was also under Iranian rule for a period. Russia gained control of the region during the decline of the Ottoman Empire, specifically in the early 19th century. The Karabakh Khanate, which once existed here, lasted for approximately 17 years. However, it was eventually abolished, and the Karabakh region, under the control of different administrative units at various times, was administered from Ganja from 1868 until the outbreak of the First World War. The early 1900s marked a period of political and cultural significance for the Azerbaijani state, as the historical importance and value of Karabakh to Azerbaijan were recognized, and the region began to receive due attention.

The significance of Karabakh extends beyond its economic, cultural, and social infrastructure within the historical backdrop of Azerbaijan; it also holds status as one of the oldest settlements in world history. In 1992, the European Parliament, dispatching observers to assess the region amidst escalating conflicts, specifically condemned the attacks on Azerbaijan. Despite United Nations warnings, Armenia, responsible for the Khojaly massacre in 1992, continued its occupation of the region until the onset of the Second Karabakh War. Under the tenure of Armenian Prime Minister Pashinyan, various regions of Azerbaijan were subjected to attacks, prompting the Republic of Azerbaijan to respond in defense of its territorial integrity. Ultimately, Azerbaijan emerged victorious from this conflict initiated by Armenia.

In the study, the positions of international organizations in the Second Karabakh War were evaluated and the statements made by the organizations were subjected to discourse analysis within the framework of their positions in the war. The main problem of the study is to determine the discourses and positions of international organizations in the Second Karabakh War. Based on this problem, the texts on the positions and official statements of NATO, OSCE, and UN in the war process were accessed from the official website and the discourses on the Second Karabakh War were evaluated in the texts. In this evaluation, Fairclough's discourse analysis method was utilized.

The first organization addressed in the study is the OSCE . When the position of the OSCE is evaluated, it can be said that expectations are high, especially from the Minsk Group established for the conflict in Karabakh. However, although the representatives of the Minsk Group, which was established by the OSCE to end the conflicts in Karabakh and which is co-chaired by the USA, Russia, and France, created a strong image, they remained inactive and ineffective. This situation has played a major role in the Karabakh

conflict remaining unresolved for many years. In its discourse, the OSCE has been a passive spectator of the war with a language that avoids being a party to the process but expresses peace and reconciliation. The main reason for this situation is the interests of Russia in the South Caucasus and the influence of the Armenian diaspora in France and the United States. A similar situation was also exhibited by NATO, which is discussed within the scope of the study. In 2020, NATO did not have a direct role in the Karabakh War, which involved conflicts between Azerbaijan and Armenia in the Nagorno-Karabakh region, but NATO's general stance was to encourage the peaceful resolution of conflicts and support dialogue between the parties. Due to the escalation of the conflict and the growing tensions in the region, NATO has called for an end to the conflict, a lasting peace between the parties and the restoration of stability in the region. Another organization examined within the study is the UN. In its statements, the UN condemns the ongoing escalation of violence and underscores the importance of adhering to international humanitarian law and protecting civilians. It also emphasizes that there is no military solution to the conflict and calls for an immediate cessation of hostilities.

Upon evaluating the discourses, it becomes apparent that these organizations assume a passive stance, refraining from imposing sanctions on the warring parties. This passivity can be attributed to the realist perspective in international relations. Reflecting this perspective, Kenneth Waltz characterizes international organizations as serving the interests of states. Consequently, he argues that their existence is contingent upon their ability to advance the interests of particularly powerful states. From this viewpoint, the focus on neutrality in the discourse of these organizations can be attributed to the influence of member states.

For instance, the influence of France within the OSCE Minsk Group has hindered the organization from fulfilling its intended mandate. The issue within the discourse of international organizations has been resolved through warfare rather than peaceful means. Therefore, while expectations of cooperation persist in the international system, realism continues to exert influence.

Giriş

Tarihsel süreç içinde Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki ikili ilişkilerdeki çatışma ve gerilim hiçbir zaman kalıcı bir uzlaşıya ulaşamamıştır; zira silahlı çatışmalar 2020'li yıllara kadar devam etmiştir. Bu karmaşık sorun, özellikle Dağlık Karabağ bölgesindeki toprak anlaşmazlıkları ve etnik gerilimler nedeniyle taraflar arasında sürekli bir çatışma ortamı yaratmıştır.

19. yüzyılda Çarlık Rusya'sının bölgeyi ele geçirmesiyle demografik değişiklikler meydana gelmiş, Sovyetler Birliği döneminde ise Karabağ, Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlı özerk bir bölge olarak tanınmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte 1991-1994 yılları arasında iki ülke arasında yoğun çatışmalar yaşanmış ve Ermeniler Karabağ'ı kontrol altına almıştır.

1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bölgedeki karışıklık devletler arasında doğrudan çatışmalara yol açmıştır. Bu dönemde, 1992'deki Hocalı katliamı da

dahil olmak üzere Birinci Karabağ Savaşı yaşanmış ve Ermenistan, İkinci Karabağ Savaşı'na kadar bölgeyi işgal altında tutmuştur. 2020'de yeniden patlak veren savaş sonucunda Azerbaycan, Karabağ'ın büyük bir kısmını geri almıştır.

Ermenistan başbakanı Paşinyan döneminde Azerbaycan'ın çeşitli bölgelerine saldırılar yapılmış, bu durumun üzerine Azerbaycan Cumhuriyeti toprak bütünlüğünü korumak için yapılan bu saldırılara karşılık vermiş, Demir Yumruk olarak adlandırılan operasyon başlatılmıştır. 44 gün süren operasyondan sonucunda Azerbaycan 30 yıl sonra Karabağ topraklarının sahibi olmuştur. Azerbaycan, savaştan uzak durmaya çalışmış ve Devlet Başkanı İlham Aliyev, her platformda barışçıl çözümden yana olduklarını vurgulamıştır. Ancak, 28 yıl süren müzakereler boyunca Ermenistan'ın kışkırtıcı söylemleri ve hamleleri barış ihtimalini ortadan kaldırmış; haksız işgal ve saldırılar devam ettikçe savaş kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu süreçte, uluslararası örgütlerin eksikliği, özellikle somut yaptırımlar konusunda yetersiz kalmasıyla kendini göstermiştir. Barışçıl çözüm için hem ikili görüşmelerde hem de uluslararası düzeyde atılan adımlar, kalıcı barışa yönelik söylemlerle sınırlı kalmış ve bu söylemler, somut ve etkili bir çözüm üretememiştir (Rehimov, 2022). Çalışma bu durumdan hareketle İkinci Karabağ Savaşı'nda uluslararası kuruluşların rolü ve söylemleri üzerine bir değerlendirmeyi amaçlamıştır.

Bu amaçla çalışmada ilk olarak Azerbaycan ve Ermenistan'ın tarihsel süreç içindeki ilişkilerine yer verilmiştir. Sonrasında ise Karabağ savaşları ele alınmıştır. Çalışmanın bu başlıklarında araştırmaya temel oluşturacak teorik çerçeve ortaya konmuştur. Bu teorik çerçevede amaçlanan uluslararası kuruluşların bu süreçteki rollerinin dayandığı temelleri ortaya koymaktır. Çalışmanın diğer kısmında ise örnek olarak belirlenen Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) yapısı ve savaştaki rolleri göz önünde bulundurularak söylemleri değerlendirilmiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada uluslararası kuruluşların İkinci Karabağ savaşında konumları değerlendirilerek, kuruluşların yaptıkları açıklamalar savaştaki konumları çerçevesinde söylem analizine tabi tutulmuştur. Çalışmanın temel problemi İkinci Karabağ savaşında uluslararası kuruluşların söylemleri ve konumlarının nasıl olduğunun belirlenmesidir. Bu problemten yola çıkarak çalışmada NATO, AGİT ve BM'lerin savaş sürecinde konumları ve resmi açıklamalarına dair metinler remi internet sitesinden ulaşılmış ve metinler içinde İkinci Karabağ savaşına dair söylemler değerlendirmeye alınmıştır.

Bu kuruluşların seçilmesinin sebepleri, her birinin İkinci Karabağ Savaşı'ndaki rollerine, etkilerine ve genel olarak uluslararası ilişkilerdeki konumlarına dayanmaktadır. Her bir kuruluşun savaşın dinamiklerinde farklı bir rolü ve farklı bir yaklaşımı olmuştur. NATO, özellikle askeri güvenlik ve savunma politikalarıyla bilinen, küresel güvenlik meselelerine doğrudan etki eden bir kuruluştur (NATO, 2024). Azerbaycan, 1992'den bu yana NATO'nun "Partnership for Peace" (Barış İçin Ortaklık) programına katılmaktadır. Bu nedenle, NATO'nun savaşın içindeki tutumu, bölgesel güvenlik dinamiklerine olan

etkisini anlamak için kritik önem taşır. NATO, savaşın başlangıcında doğrudan taraf olmasa da özellikle Ermenistan'ın Rusya'yla olan ilişkisi üzerinden NATO'nun yaklaşımını incelemek, Batı'nın bu savaşla nasıl ilişkilendiğini ortaya koymak açısından önemlidir. AGİT, Dağlık Karabağ sorununun çözülmesi için 1990'ların başında kurulan Minsk Grubu'nun bir parçasıdır (Kaya & Özdal, 2023). Bu grup, savaş boyunca taraflar arasında barış görüşmeleri düzenlemekle sorumludur. AGİT'in bu sorunda uzun süreli arabuluculuk rolü, kuruluşun İkinci Karabağ Savaşı'ndaki söylemlerini ve tavırlarını anlamak için önemlidir. BM, küresel barış ve güvenliğin sağlanmasında, insani yardımın koordinasyonunda ve uluslararası hukukun uygulanmasında merkezi bir rol oynayan bir kuruluştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024). NATO, AGİT ve BM, dünya çapında etki sahibi ve küresel sorunlarla ilgilenen kuruluşlardır. Bu nedenle, bu kuruluşların savaşla ilgili açıklamaları, dünya politikasındaki büyük güç dengelerini ve bölgesel etkileri anlamada kritik rol oynamaktadır.

Çalışmaya örneklem oluşturması açısından savaşın gerçekleştiği Eylül-Kasım 2020 tarihleri arasında kuruluşların resmi temsilcilerin yaptığı açıklamalar belirlenmiş ve her kuruluş temsilcisinin iki farklı açıklaması değerlendirmeye alınmıştır. Bu açıklamaların orijinal metin dili İngilizce olup Türkçeye çevrilerek aktarılmıştır. Metinde yabancı dildeki kaynaklardan yapılan alıntılar, doğru ve anlam kayması olmadan çevrilmiş, çevirinin sınırlılıkları ve zorlukları yansıtmaması adına çevirisi yapılan terimler orijinal dilde de dipnot olarak verilmiştir.

Bu değerlendirmede Fairclough'ın söylem çözümlemesi yönteminden yararlanılmıştır. Fairclough (2006: s.8-9), söylem çözümlemesinin çok boyutlu, çok işlevli, tarihsel ve eleştirel bir alan olduğunu, bu alanda ideoloji ve hegemonya kavramlarının merkezi bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Fairclough, söylemi incelemeyi, dil ile sosyal pratik arasındaki ilişkiyi anlamak olarak tanımlar. Ona göre, söylem, toplumdaki olayların nasıl anlamlandırılacağına dair bir çerçeve sunar ve bu çerçeve, egemen sosyal güçlerin etkisiyle şekillenen bir düzeni yansıtır (Fairclough, 1995: s.96). Ona göre söylem, birbirine bağlı üç aşamadan oluşan bir çözümleme modelidir. Bu modelin merkezinde metin yer alır (Fairclough, 1995):

Metin Analizi (Text Analysis): Metnin yapısı (kişiler, yer, zaman, olaylar, anlatıcı), dil bilgisel özellikleri ve kullanılan kelimeler incelenir.

Söylem Uygulaması (Discourse Practice): Metnin üretimi ve yorumlanmasını kapsar. Dil bilgisel yapı ve kelime seçimleri üzerinden ideolojik, siyasi veya toplumsal ifadeler analiz edilir.

Sosyokültürel Pratik (Sociocultural Practice): Bu aşamada söylemlerin yorumlanmasıyla elde edilen verilerle geniş bir çerçevede söylemlerle ne amaçlandığı, verilen mesajlar, yazarın ideolojik taraf olup olmadığı değerlendirilir. Söylem çözümlemesi için Fairclough'ın bu üç boyutlu modeli ile çerçeve oluşturur. Bu çerçeve oluşturulduktan sonra söylemler uluslararası ilişkiler kuramları ve kuruluşların savaştaki konumları açısından yorumlanmıştır.

Fairclough'un üç boyutlu "diyalektik ilişkili yaklaşımı", iletişim ve toplum konularında analitik bir çerçeve sunar. Bu yaklaşım, metinlerin bağımsız olarak değil, toplumsal bağlam ve diğer metinlerle ilişkili bir şekilde analiz edilmesi gerektiğini savunur. İlk adımda metnin dilsel özellikleri incelenir, ikinci olarak arka plan bilgisi ve benzer metinler üzerinden söylem yorumlanır. Son olarak, bu analizle dil kullanımının toplumsal sorunları nasıl gizlediği, meşrulaştırdığı ve sakladığı açıklanır (Özüdoğru, 2016: s.95).

Çalışmayı teorik bir çerçevede temellendirmek için öncelikle Azerbaycan-Ermenistan ilişkileri, Karabağ savaşları ve uluslararası kuruluşların yapısının detaylı bir şekilde sunulması gerekmektedir. Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki ilişkiler, özellikle Dağlık Karabağ bölgesindeki anlaşmazlık, çalışmanın temel araştırma problemini anlamak için önemli bir arka plan sağlamaktadır. Ayrıca İkinci Karabağ Savaşı'nın sebeplerini ve sonuçlarını incelemek, kuruluşların söylem ve konumlarını değerlendirmek açısından kritik bir bağlam sunmaktadır. Bu kısmın çalışmanın teorik çerçevesinde bulunması, savaşın siyasi, tarihsel ve kültürel arka planını doğru bir şekilde anlamayı sağlar. Bu nedenle Azerbaycan-Ermenistan ilişkileri ve önceki Karabağ savaşlarının (1988-1994) temel özellikleri de bu bağlamda önemlidir. Çalışmanın teorik çerçevesinde uluslararası kuruluşların yapısı da oldukça önemli bir yer tutar. NATO, AGİT ve BM gibi uluslararası aktörlerin nasıl yapılandığı, rollerinin ne olduğu, nasıl işledikleri ve karar alma süreçleri, bu kuruluşların İkinci Karabağ Savaşı'ndaki tutumlarını anlamak için gereklidir. Özellikle bu kuruluşların görev alanları ve müdahale yetkileri, söylemlerinin nasıl şekillendiğini anlamada kritik bir rol oynamaktadır. Bu nedenle öncelikle çalışmanın teorik arka planı sunulmuş, sonrasında ise çalışmadan elde edilen bulgular analiz edilmiştir.

Azerbaycan-Ermenistan İlişkileri ve Tarihsel Süreç

18. yüzyılın sonlarına doğru Rusya, Kafkasya'da bağımlı bir Ermeni devleti kurma amacıyla Ermenilere yönelik faaliyetlerini yoğunlaştırmış ve onları İran ile Osmanlı İmparatorluğu'na karşı koruma sözü vererek desteklemiştir. Rusya, Ermenileri, bölgedeki yayılmacı emelleri doğrultusunda kullanmayı planlamıştır. 1826-1828 yıllarındaki Rusya-İran Savaşı sonucunda 1828'de imzalanan Türkmençay Antlaşması ile Rusya, Erivan ve Nahçıvan'ı ele geçirerek bu bölgeleri "Ermeni İli" olarak ilan etmiştir. Ayrıca, 1829'da imzalanan Edirne Antlaşması ile Azerbaycan topraklarında Ermeni nüfusu artmıştır. Bu gelişmeler, ilerleyen yıllarda Ermeni Devleti'nin temellerinin atılmasına zemin hazırlamıştır. Ermeniler, Azerbaycan topraklarında güç kazanarak ilk çatışmaları Bakü'de başlatmışlardır. 20. yüzyılın başlarında, 1. Dünya Savaşı'nın etkisiyle Ermeni devlet kurma hayalleri yeniden su yüzüne çıkmış ve Ermeniler, Rus desteğiyle Azerbaycan Türklerine karşı saldırılara başlamışlardır. Çarlık Rusyası, 1900'lerin başında, Kafkasya'da etnik nüfus yapısını değiştirmek amacıyla Azerbaycan'a Ermeni ve Hristiyan nüfusunu yerleştirmiştir. Bu yerleştirme politikaları, bölgedeki demografik yapıyı kalıcı olarak değiştirmiş ve Sovyetler Birliği'nin kurulmasından sonra etnik gerilimleri artırmıştır. Karabağ bölgesi, tarih boyunca hiçbir zaman Ermenistan'a ait olmamış ve Türk devletlerinin egemenliğinde kalmıştır. Bir dönem İran'ın kontrolüne

girmiş olan bu bölge, 19. yüzyılın başında Rusya'nın eline geçtikten sonra, Karabağ Hanlığı yaklaşık 17 yıl varlığını sürdürmüştür. 1868'den Birinci Dünya Savaşı'na kadar ise bölge, Gence'ye bağlı olarak idare edilmiştir (Memmedli & Memmedli, 2017).

1918'de, Mart Olayları olarak bilinen Taşnak ve Bolşevik askerlerinin Bakü'ye girmesiyle terör olayları başlamış ve Azerbaycan'ın tamamına yayılan bir Ermeni terörü ortaya çıkmıştır. Bu çatışmalar sırasında, Bakü'de Sovyet güçleri Azerbaycanlı sivillere yönelik geniş çaplı katliamlar gerçekleştirmiştir. 1918 Mart Olayları, Azerbaycan tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Bu olaylar, Azerbaycanlıların ulusal kimlik ve bağımsızlık mücadelesinde önemli bir yere sahiptir. Güney Kafkasya Meclisi'nin kurulmasının ardından yapılan oylamada, Azerbaycan'ı temsil etmek üzere görevli vekiller Azerbaycan'ın bağımsızlığını ilan etmiş, Ermeniler adına katılan vekiller ise Ermenistan'ın bağımsızlığını ilan etmişlerdir. Bağımsızlık ilanlarının ardından Ermeni heyeti, Ermeni devletinin başkentinin Erivan olmasını Azerbaycan heyetinden talep etmiştir. Azerbaycan Milli Şurası'nda bu hususun görüşülmesi üzerine bölgedeki barışın sağlanması adına Erivan'ın Ermenilere verilmesi kabul edilmiştir (Hasanoğlu & Süleymanlı, 2013).

Erivan (bugünkü Yerevan), tarihsel olarak Azerbaycanlıların yoğun olarak yaşadığı bir bölgeydi. Ancak, Ermenilerin ulusal bir devlet kurma çabaları çerçevesinde, Erivan bölgesi Ermenilere verilmiş ve Ermenistan Demokratik Cumhuriyeti'nin başkenti olarak ilan edilmiştir. Bu durum, iki ülke arasındaki tarihi ve etnik gerginliklerin bir parçası olarak günümüze kadar etkisini sürdürmektedir.

1992 yılının başlarında Ermenistan'ın silahlı kuvvetleri, Sovyetler döneminde Hankendi şehrine intikal ettirilen Rus alayının zırhlı araçları ve mensuplarıyla birlikte Hocalı şehrine saldırmış ve şehrin kontrolünü ellerine almışlardır. Şehir bu saldırılarda ağır hasar almış ve burada yaşayan Azerbaycan vatandaşları en yakın yerleşim yeri olan Akhmedli İlçesine doğru göç etmeye başlamışlardır. Ancak, bu girişimleri sırasında işgalci Ermeni silahlı güçlerinin saldırısına uğramışlardır. Azerbaycan silahlı kuvvetleri Hocalı bölgesine girememiş ve yardım edememiştir. Tüm bu olayların ardından yerel ve küresel basın mensuplarının katılımıyla bölgedeki vahşet ve katliam gözlemlenmiştir. İnsanlık suçu sayılabilecek yöntemlerle bölge halkı öldürülmüş veya işkenceye maruz kalmıştır. Olay sonucunda içerisinde kadın ve çocukların bulunduğu 613 kişi hayatını kaybetmiştir. Uluslararası hukuku ve uluslararası sözleşmeleri yok hükmünde sayan bu olaylara karşı da uluslararası örgütler ve Batı Devletleri tarafından herhangi bir yaptırım uygulanmamıştır (Özarslan, 2014).

Karabağ Savaşları

1900'lerin başı, Azerbaycan Devleti için siyasi ve kültürel açıdan önemli bir atılım dönemi olmuştur. Bu dönemde, Karabağ'ın Azerbaycan için tarihsel önemi ve değeri kabul edilmiş ve bölgeye gereken önem verilmeye başlanmıştır. Karabağ'ın önemi, yalnızca Azerbaycan'ın tarihsel arka planında ekonomik, kültürel ve sosyal altyapısını oluşturmamasından kaynaklanmamıştır. Aynı zamanda, bu bölge, en eski yerleşim

merkezlerinden biri olması nedeniyle dünya tarihi açısından da büyük bir öneme sahip olmuştur (Hasanov, 2018)

Birinci Dünya Savaşı'nın etkilerinin sürdüğü sıralarda, Azerbaycan 1918'de Karabağ da dahil olmak üzere sınırlarını belirleyerek egemenliğini ve bağımsızlığını ilan etmiştir. Azerbaycan Cumhuriyeti, bu belirtilen sınırlarla uluslararası bağlamda meşruiyetini 1920 yılındaki konferans ile kazanmıştır. Takvimler 1991 yılını gösterdiğinde, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte bölgenin geleceği ve ülkelerin bağımsızlığı noktasında adeta bir dönüm noktasına gelinmiştir. Bu hızlı gelişen süreç içerisinde, bağımsızlığını kazanan Azerbaycan'ın var olan çatışma ortamında aktif ve etkin olarak kullanabileceği donanımlı bir silahlı kuvvet birimi bulunmamaktadır. Bu sebeple, 1992 yılına kadar savunma konusunda birtakım adımlar atmışlardır. Ancak Savunma Bakanlığı, uzun süredir var olan ihtiyaçlar temelinde çalışmadığı için hızlıca atılan bu adımların kısa vadede başarılı olması mümkün olmamıştır. Bu nedenle, bakanlık bölgede "Kuvayimilliye" benzeri bölgesel savunma grupları oluşturmuştur (Ekici, 2022).

19. ve 20. yüzyıllarda 600.000'e yakın Ermeni kökenli nüfus Azerbaycan bölgesine gönderilmiştir. Bölgede çoğunluk olmaya başlayan Ermeniler, kendi devletlerini kurma ve yönetme fikrini iyice benimseyip bunu gerçekleştirmek adına her fırsatı değerlendirmeye çalışmışlardır. Rus yönetimi tarafından bölgeye gönderilen Ermeniler, bu bölgede yer alan Azerbaycanlı mukimlere karşı birtakım provokasyon içerikli hareket ve eylemlerde bulunmuşlardır. 20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde "Lozan Ermeni Kongresi" düzenlenmiş ve kongrede alınan karar ile Karabağ bölgesinin Ermenistan Devleti idaresinde olması gerektiği vurgulanmıştır. Devamındaki toplanan diğer kongrelerde de benzeri adımların atılması gerektiği sonucuna varılmıştır. 1987 yılında, Ermeni Kilisesi'nin başı tarafından Karabağ bölgesinin Ermeni toprağı olduğu ifade edilmiştir. Bu söylem, aslında bölgenin Ermenistan Devleti tarafından işgal ve saldırıya uğrayacağını gösteren en net işaret olarak karşımıza çıkmıştır; zira hemen ardından "Karabağ Mücadele Örgütü" ve buna benzer birtakım silahlı çeteler kurulmuştur. Batılı devletlerde yer alan Ermeni Kiliseleri, zengin, varlıklı, aydın, nüfuzlu Ermenilerin bu mücadeleye maddi ve ayni destek sağlamaları dile getirmiştir. Ardından, Ermeni yerel basın-yayın organları da Rus yönetiminin Karabağ bölgesinde Ermenistan hakimiyetine sıcak baktığı yönünde haberler yapmışlardır (Gökbel & Aghaddinli, 2022). Tarihler 1989 yılına geldiğinde ise Ermenistan Devleti, Karabağ bölgesinin kendi devletleri ile birleştiğini ilan etmiş ve agresif olarak sürdürdükleri politikayı, bölgenin ilhak edileceği sürece taşımışlardır.

Ermeniler, 1990'lı yıllara yaklaşılmaya birlikte saldırgan tutumlarını iyice artırmışlardır; bu hareketlenmelere karşı Gorbaçov yönetimi refleks göstermekte geç kalmış ve bazı yerlerin kontrolünü kaybetmiştir. Silahlı mücadele ortamı gün geçtikçe daha fazla alana yayılmış, Ermenilerin, Azerbaycan halkı için değerli olan Tophana'ya saldırmasıyla ülke yangın yerine dönmüştür. Bazı küçük şehirlerde başlayan protestolar Bakü'de artık tamamen birleşmiş ve kapsamlı bir hal almıştır. Bu protestolar, Rus yönetiminin tarafını belli etmesiyle Rus güçleri tarafından bastırılmıştır (Ekici, 2022).

1991 yılında Azerbaycan Meclisi, Karabağ bölgesindeki özerk yönetim şeklini kaldırarak kendi topraklarına bağlı bir yönetim şekline geçildiği kararını kabul etmiştir. Ermenistan için bu karar, bir savaş nedeni olarak değerlendirilmiştir. 1992 yılına gelindiğinde, yapılan referandum neticesinde bağımsız olan Azerbaycan halkı özgür olmalarını coşkuyla karşılamış ve bu dönemlerde Ermeni saldırıları hız kazanmış, şiddet boyutu bir üst seviyeye çıkmıştır. Bu süreçte komşu İran, bu çatışma için arabulucu olmayı teklif etmiştir; ancak Ermeniler lehine taraflı açıklamaları ve davranışları ile Azerbaycan'ın bağımsızlığını tanımaması sebebiyle bu arabuluculuk teklifi güvensizlik sebebiyle karşılık görmemiştir. 1992 yılında iyice alevlenen çatışmalar neticesinde bölgeyi incelemek adına gözlemci gönderen Avrupa Parlamentosu, yalnızca Azerbaycan'a yapılan saldırıları kınamıştır. Uluslararası örgütlerin işgaller karşısında almış olduğu kınama bildirimleri hiçbir şekilde karşılık görmemiştir. Bunun sonucunda Ermenistan yönetimine karşı birtakım ambargo uygulama kararı alınmıştır; ancak bu karar sözde kalmış ve Türkiye Cumhuriyeti dışında hiçbir ülke tam anlamıyla bu karara sadık kalmamıştır (Taşkiran, 1995).

Azerbaycan silahlı kuvvetlerinin 1994 yılının başlarında bir harekate girişmesi ile birlikte birkaç kasabayı geri kazanmışlardır. Bu ilerlemeleri sonrası Rus yönetimi, bir ateşkes yapılması noktasında devreye girmiştir; ancak ufak da olsa bölgede çatışmalar devam etmiştir. Bu çatışmalar sonucunda iki taraf açısından da kayda değer bir ilerleme olmamıştır. Mayıs 1994'te ise artık somut adımların atılması ile birlikte Bişkek'te imzalanan ateşkes sonucuyla Karabağ Savaşı için “dondurulmuş çatışma” tabiri kullanılmaya başlanmıştır. Kafkasya coğrafyası açısından iki tarafın sürekli savaşa hazır konumda bulunması ve bölgede tansiyonun düşürülememesi, bölgenin en büyük sorunlarından biri haline gelmiştir. AGİT çatısı altındaki Minsk Grubu'nun sürece dahil olması ile çözümü barış yanlısı Azerbaycan, uzunca bir süre uluslararası alanda bölgedeki haklılığını duyurmak için mücadele etmiştir (Özsoy & Baş, 2022).

1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Ermenistan bağımsızlık ilan edip Karabağ'ı işgal etmiştir. 1992'deki Hocalı katliamıyla başlayan işgaller, Birleşmiş Milletler'in uyarılarına rağmen devam etmiştir. Ermenistan Başbakanı Paşinyan döneminde Azerbaycan'a saldırılar yapılmış, buna karşılık Azerbaycan toprak bütünlüğünü savunarak Ermenistan'ı mağlup etmiştir. Bu çatışmalar, 2020'deki İkinci Karabağ Savaşı'na yol açmıştır. Küçük yaşlarından itibaren Ermenilerin ayrılıkçı hareketleri içinde aktif rol oynayan Paşinyan, aktif siyasete girmeden önce ABD'nin Ermenistan üzerindeki gücünü artırmak amacıyla ülkenin iç politikasını yönlendirmek için çeşitli çalışmalarda bulunmuştur. Nikol Paşinyan, “Benim Adımım” isimli ittifakın lideri olarak girdiği seçim neticesinde yüzde 70'e yakın bir oy oranı ile seçimi kazanmıştır. Paşinyan'ın seçimi kazanmasında, Ermenistan'da önceki yönetimin izlediği yanlış politikalar neticesinde yaşanan sosyal ve ekonomik hayattaki bozulmalar önemli bir rol oynamıştır. Paşinyan yönetiminde başlarda beklentiler bozulmuş; yapının düzeltilmesi ve Rus ile Ermeni ilişkilerinin iyi bir şekilde devam ettirilmesi hedeflenmiştir. Dış dünyada ise Batı ülkeleri Ermenistan ile daha yakın ilişkiler kurmak isterken, Türkiye ise Erivan yönetiminden bölgede sürekli tansiyonu yükselten ve

senelerdir bir çözüme kavuşturulamayan Dağlık Karabağ meselesinde çözüme yönelik olumlu adımlar atmasını beklemiştir (Veliyev, 2018).

27 Eylül 2020 tarihinde Ermenistan'ın ilk savaştan bu yana sürdürdüğü tacizlerin sonucunda Azerbaycan Devleti tarafından “Demir Yumruk” olarak adlandırılan operasyon başlatılmıştır. 44 gün süren bu operasyon sonucunda Azerbaycan, 30 yıl sonra topraklarının yeniden sahibi olmuştur. Azerbaycan, bu sürece kadar savaştan uzak durmaya çalışmış, devlet başkanı İlham Aliyev, bu hususun konuşulduğu tüm alanlarda barışçıl çözümden yana olduklarını belirtmiş; ancak yaşanan haksız işgalin ve saldırıların devam etmesi durumunda savaştan kaçınmayacaklarını ifade etmiştir. 28 yıl süren müzakereler ve bu süreçte Ermenistan tarafından kışkırtıcı söylemler ve hamleler, barışçıl bir çözüm ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Azerbaycan-Ermenistan hattında sıcak gelişmeler yaşandığı dönemde Ermenistan Başbakanı Paşinyan'ın yaptığı açıklamada “Karabağ Ermenistan'a ait” ifadesi ve Ermenistan Savunma Bakanı Tonoyan'ın “yeni topraklar için yeni savaş” beyanı ile birlikte Ermenistan askeri güçlerinin Tovuz iline saldırması ve sıcak çatışmaların başlaması, Azerbaycan tarafından operasyonun başlaması için bardağı taşıran son damlalar olmuştur (Rehimov, 2022).

Azerbaycan'ın savaşı kazanması sonucunda Karabağ'da yaşayan Ermenilerin ülkelerine geri dönmesi için Laçın Koridoru açılmış; ancak zengin yer altı kaynaklarına sahip olan Karabağ'dan kendi ülkelerine dönen Ermenilerin maden kaçırdığına yönelik oluşan intiba sonucu açılan bu koridora sıkı kontroller uygulanmaya başlanmıştır. Savaş sonrasında 10 Kasım 2020 tarihinde imzalanan üçlü bildiriye göre Zengezur koridorunun açılması ve 30 yılı aşkındır iki devlet arasında yaşanan çatışmaların sona ermesine yönelik kararlar alınmış; ancak Ermenistan yönetimi bu kararları kabul etmemiştir (Erçakıca, 2021, s.304-306). Savaş sonrası dönemde bölgede görev yapan Rus Barış Gücü, Ermeni kuvvetlerini destekleyerek kalıcı barışın önünde engel teşkil etmiştir. Ermenistan, Azerbaycan ile 44 gün süren mücadelede yenilerek işgal ettiği topraklardan çekilmiş; ancak 2022 yılında Üç Bildiri'ye rağmen Azerbaycan'a yönelik saldırılar düzenlemiştir. Bu saldırılar sonucunda 49 Azerbaycan askeri şehit olmuştur. Üçlü Bildiri'de Rus Barış Gücü'nün mevcudunun 1960 asker olduğu belirtilmişken, bu sayı 10.000'i aşmış ve Karabağ'dan Ermeni askerlerinin çıkarılması gerçekleşmemiştir. Azerbaycan, Eylül 2023'te Ermeni terörüne son vermek için harekât başlatarak düşman kuvvetlerinin savaş araç ve gereçlerini ele geçirmiştir. Artsakh adlı korsan devlet feshedilmiştir. Karabağ'da özerk yapı kurulamayacağını anlayan Ermeniler, Ermenistan'a göç etmek istemiş; ancak Ermenistan bu kişilere vatandaşlık vermemiştir. Bu durum, gerilimi sürdürme amacına yönelik bir hamle olarak değerlendirilmiştir. Ermenistan, İkinci Karabağ Savaşı sırasında savaşlarda kullanılması yasaklanmış olan mühimmatları kullandığı belgeli olarak görülmüştür. Bu duruma başlıca örnek olarak Azerbaycan'da bir şehir olan Berde'ye misket bombasıyla yaptığı saldırı, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri tarafından doğrulanmıştır. Ermenistan Savunma Bakanı, “Karabağ'da yaşanan çatışmalarda İskender Füzeleri kullanıldı; ancak nerede kullanıldığını söyleyemem” şeklinde bir ifade kullanarak savaş sırasında yasaklı mühimmat kullanıldığını doğrulamıştır. Azerbaycan Bağımsızlık Günü gecesinde

Ermenistan bu defa da Gence'deki sivilleri hedef alarak yasaklı olan balistik füzelerle saldırıda bulunmuştur (Taşçıoğlu, 2023).

Tüm bu süreçler değerlendirildiğinde, savaşa gidilen süreç ve savaş sırasında yaşananlar uluslararası kuruluşlarca da muhatap alınması beklenmektedir. Özellikle savaş suçu ve mutabakatlara uyulmaması süreci, uluslararası kuruluşların görev alanına girmesi beklenebilecek konulardır. İkinci Karabağ Savaşı'nda uluslararası kuruluşların rolü, barışın tesisi ve sürdürülebilir çözümün sağlanması açısından hayati önem taşımaktadır. Bu kuruluşların öncelikle taraflar arasında etkin ve tarafsız bir arabuluculuk yapması beklenen bir durumdur. Bölgedeki kalıcı bir çözüm için zemin hazırlanması, BM, AGİT ve diğer ilgili kuruluşların aktif katılımıyla mümkün olacaktır.

Uluslararası Kuruluşların Yapıları: NATO, AGİT ve BM

NATO, 4 Nisan 1949 tarihinde Brüksel'de kurulmuştur. Kurulma amacı, Sovyetler Birliği'nin Avrupa üzerindeki genişleme planlarına karşı bu riskin engellenmesi amacıyla faaliyet göstermeye başlamaktır. NATO, üye devletlerinin herhangi bir saldırıda toplu halde savunmayı ve sorumluluk alanlarında demokrasinin ve barışın sağlanmasını, korunmasını amaçlayan askeri ve siyasi bir ittifaktır. NATO'ya dahil olan ülkeler Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Arnavutluk, Belçika, Birleşik Krallık, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Fransa, Hırvatistan, Hollanda, İspanya, İtalya, İzlanda, Kanada, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya, Türkiye ve Yunanistan'dır. NATO, üç temel görev üzerine faaliyet göstermektedir. Bu görevler, toplu savunma ve ortaklıklar aracılığıyla işbirliği içinde güvenlik sağlanmasıdır. Şayet yaşanan bir diplomatik krizde NATO, tek başına ya da üye ülkelerle ve uluslararası kuruluşlarla birlikte savunma operasyonları yapmak üzere gerekli askeri yeteneğe sahiptir. Kuzey Atlantik Konseyi, NATO'nun temel siyasi karar verme organıdır. İttifaktaki ülkelere askeri ve siyasi açılardan danışmalarını, planlama yapabilmelerini sağlayacak bir ortam hazırlar. Konsey, büyükelçiler düzeyinde haftada bir ya da daha sık toplanabilmektedir. Devlet başkanları toplantısı her yıl veya iki yılda bir toplanmaktadır (NATO, 2024).

Azerbaycan NATO'nun "Barış İçin Ortaklık" projesine dahil olmuştur. Bunun temel sebeplerinden biri Ermeni lobisinin Azerbaycan ve ABD arasındaki ilişkilerin stratejik ortaklık düzeyine çıkmasının önündeki engeldir. Bir diğer sebep ise Azerbaycan'ın ABD ile ilişkilerini sürdürürken her zaman Rusya faktörünü dikkate almış ve Rusya'yı kışkırtmaktan kaçınmaya özen göstermiş olmasıdır (Yıldırım, 2021).

2000 yılına kadar Ermenistan ile NATO arasındaki ilişkiler düşük düzeydeydi, çünkü Ermenistan yönetimi ve siyasi elitleri NATO'ya güvenmiyor ve NATO'yu Türkiye ile eşdeğer görüyordu. Ayrıca, 1990'larda NATO'nun doğuya genişlemesiyle artan NATO-Rusya gerginliği de ilişkileri olumsuz etkiledi. NATO'nun Dağlık Karabağ sorunu üzerindeki rolü, doğrudan çatışmaların parçası olmaktan ziyade, bölgedeki istikrarı ve güvenliği izleme, diplomatik çözüm çabalarını destekleme ve ilgili ülkelerle işbirliği yapma şeklinde şekillenir. Ancak NATO'nun doğrudan taraflardan biri olmadığı için, sorunun çözümündeki etkisi sınırlıdır ve daha çok arka planda yer alır. 2000 yılından

sonra ise Ermenistan, NATO ile ilişkilerinde yakınlaşma sürecine girdi ve Aralık 2005'te Bireysel Partnerlik Eylem Planı imzalandı. Ermenistan, Rusya ve Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) ile ilişkilerini geliştirirken NATO ile de işbirliği yapmaya başladı. Ermenistan'ın NATO ve KGAÖ ile ilişkileri çatışmacı değil, tamamlayıcı bir politika izlemekte ve bu denge politikası Ermenistan'ın ulusal çıkarlarına uygun görülmektedir. NATO Genel Sekreteri, 2010'da NATO'nun muhtemel bir Azerbaycan-Ermenistan savaşında Dağlık Karabağ olaylarına müdahil olmayacağını açıklamıştır (Asker, 2012, s.103).

Birleşmiş Milletler ise İkinci Dünya Savaşı sonrası kalıcı bir barış tesis etmek amacıyla kurulmuştur; zira 1. Dünya Savaşı sonrası kurulan Milletler Cemiyeti zayıf kalmış ve yeni bir dünya savaşı meydana gelmiştir. Birleşmiş Milletler fikri ilk olarak Atlantik Bildirisi ile tarih sahnesine çıkmıştır. Bu bildiri, İngiliz Başbakanı ile Amerika Birleşik Devletleri Başkanı arasında günlerce süren görüşmeler sonucu ortaya çıkmıştır. 1941 yılında yayınlanan bu ortak bildiride birtakım ilkelere yer verilmiştir; bu ilkeler:

- Savaş sonrası toprak kazanılmayacağını belirten bir ilke
- İlgili bölgede yaşayanların onayı alınmadan bir toprak/sınır değişikliği yapılamayacak
- Milletlerin kendi geleceğini kendilerinin belirleyeceği
- Uluslararası işbirliğinin geliştirileceği
- Hammaddelerden eşit şekilde faydalanılması gerektiği
- İnsanların temel ihtiyaçlar noktasında sıkıntıya girmemesinin sağlanması
- Uluslararası sularda ticaretin serbestçe yapılabilmesi
- Mihver Devlet olarak tabir edilen devletlerin silazsızlandırılması gibi ilkeler ile bildiri yayınlanmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024).

Atlantik Bildirisi ile Birinci Dünya Savaşı sonrası tesis edilemeyen kalıcı barışı tehdit eden unsurlara dikkat çekilmiş ve bu hususların sağlanması ile ileride çıkabilecek Üçüncü Dünya Savaşı'nın engellenmesi amaçlanmıştır. 1943 yılında ise Tahran'da bir konferans toplanmış ve insan hakları noktasında birtakım olumlu kararlar alınmıştır. 1944 yılında ise Uluslararası Çalışma Örgütü kurulmuş ve artık ortak bir irade ile insan hakları, demokratik düzeylerin yükseltilmesi gibi konularda işbirliği yapma hususu hızlandırılmıştır. 1944 yılının sonlarına gelindiğinde ise artık Birleşmiş Milletler tasarısı oluşturulmuş ve bu diğer devletlere sunulmuştur. Buradaki öneride bahsedilen birimler; Genel Kurul, beş daimi üyenin yer aldığı ve kalan 6 üyesinin her iki yılda bir seçilecek üyelerden oluşan Güvenlik Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ve Sekreterlik birimleridir. Şüphesiz bu birimler arasında en güçlüsü Güvenlik Konseyi'dir; zira konsey, üye devletlerin asker göndermesi suretiyle oluşacak barış gücünün kullanılmasına karar verebilecektir. Birleşmiş Milletler'in nihai kurulması ise 1945 yılına gelindiğinde San Francisco Konferansı ile olmuştur. Kuruluşundan bugüne dek varlığını sürdüren Birleşmiş Milletler'in günümüzde 193 üyesi bulunmaktadır (Altınar, 2014).

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki süreçte ABD ve Rusya'nın başını çektiği kuruluşlar olan NATO ve Varşova Paktı arasındaki gergin ortam, zaman ilerledikçe dönemin

şartlarına uygun olarak uyarlanmaya ve değiştirilmeye çalışılmıştır; zira bu gergin ortam, ülkelerin savunma harcamalarındaki yükü fazlasıyla artırmıştır. 1970’li yıllara gelindiğinde artık daha uzlaşmacı bir zemin içerisinde yumuşama dönemi denebilecek bir dönem yaşanmıştır. Bu yumuşama politikaları ile ulusüstü haklar ve kavramlar olarak tabir edilen insan hakları, uluslararası hukuk ve entegre ekonomik sistemler üzerinde durulmuştur. Burada en büyük amaçlardan biri, Batı bloğu açısından gerginlik ve savaş ortamı ile Sovyetlerin yıkılmasının mümkün olmadığına anlaşılmış olmasıdır. Onlar da bu yumuşama döneminde Doğu Bloğu ülkelerinin zayıf noktaları olan ulusüstü kavramlar noktasında bir hamle yapmanın daha doğru olduğunu düşünmüş ve bu düzlemde hareket etmişlerdir (Demir, 2010).

Batı Bloku’nun bu hamleleri karşısında Sovyetlerin bir karşı hamlesi ise bu tür ortak bir işbirliği teşkilatı vasıtasıyla Rus yönetiminin ve Sovyet ülkesinin Avrupalılaşmasına bu sebeple kıtada daha fazla meşruiyet kazanacağını düşünmekteydiler. Böylece ABD’nin Avrupa Kıtadaki etkinliği azaltılmış olacaktı. Burada karşıt iki görüşün uzlaşma ve yumuşama döneminden beklentileri ve planları her ne kadar farklı da olsa, Sovyetlerin bu önerisine özellikle ABD’nin başını çektiği Batı Bloku tarafından destek verilmiştir. Süreç 1973 yılında Finlandiya’nın Helsinki kentinde başlamış ve Helsinki Nihai Senedi’ne 33 Avrupa ülkesinin imza atmasıyla o dönemki ilk adıyla Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konseyi’nin başlangıç adımı atılmış oldu. Nihai Senedi’nde ABD ve Kanada ise 1975 yılında imza atmış ve bugünkü ismiyle AGİT resmen kurulmuş ve faaliyete geçmiş olmuştur (Şeyşane, 2023).

Bu kurucu nihai senet ile büyük yıkımlara sebep olan 2. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa kıtasında oluşan yeni ülke sınırlarına saygılı olunması ve ülkelerin toprak bütünlüğüne saygı duyulması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca AGİT anayasası olarak bilinen nihai senette ulusüstü haklara ve küresel bir işbirliğinin hemen hemen her alanda sürekli olarak devam etmesi gerektiği belirtilmiştir. Teşkilat, özellikle çok yönlü bir insan hakları müktesebatı ortaya koymuş ve tüm bu ana ilkelerini destekleyici nitelikte birtakım yardımcı kuruluşlar veya alt organlar kurmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024a)

Azerbaycan ve Ermenistan, bağımsızlıklarını kazandıktan sonra BM’ye ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı’na (AGİK, daha sonra AGİT) üye olmuşlardır. Bu gelişmelerin ardından BM Güvenlik Konseyi (BMGK), Dağlık Karabağ sorununun çözümü konusunda AGİT’i yetkilendirmiştir. BM Kurucu Antlaşması’nın (BMKA) “Uyuşmazlıkların Barış Yolu ile Çözülmesi” başlıklı bölümü, özellikle çatışma kontrolü ve barışçıl çözümler konusunda bölgesel örgütlerin rolünü kabul etmektedir. Ayrıca, BMKA, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’ne (BMGK) uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi için taraflara tavsiyelerde bulunma yetkisi vermektedir. Bu maddeler, uluslararası barış ve güvenliği ilgilendiren meselelerin bölgesel örgütler aracılığıyla çözülmesinin BMKA’nın ruhuyla uyumlu olduğunu göstermektedir (Kaya & Özdal, 2023).

Bulgular: İkinci Karabağ Savaşı’nda NATO, BM ve AGİT Söylemleri

Karabağ sorunun başladığı günden bu yana, birçok uluslararası kuruluş Karabağ sorununun farkında olmalarına rağmen sorunun çözümünü nihayete erdirme noktasında yetersiz kalmışlardır. Karabağ sorunun Rusya tekelinden çıkarılması amacıyla 1992 yılında kurulan Minsk Grubu, Dağlık Karabağ ihtilafının çözümü için üç öneride bulunmuştur. Bunlardan ilki “toptan çözüm” ile barış anlaşması ve toprak statülerinin eş zamanlı çözümünü; diğeri “aşamalı çözüm” ile bölge statülerinin ayrı ayrı çözüme ulaştırılmasını ve göçmenlerin durumunun belirlenmesini; son olarak ise “Ortak Devlet” önerisi ile Azerbaycan ve Dağlık Karabağ’ın ortak bir devlet kurmasını önermiştir. İlk iki öneri Ermenistan, üçüncüsü ise Azerbaycan tarafından reddedilmiştir ve girişimler sonuçsuz kalmıştır (Aslanlı, 2001).Tüm bu sürecin sonuçsuz kalması ile birlikte gelinen nokta 2020 yılında başlayan savaş olmuştur.

Çalışmada ilk olarak 28 Eylül 2020 tarihinde AGİT Parlamento Başkanı George Tsereteli açıklaması ele alınmıştır.

“Her iki tarafı da bölgede yaşayan sivillerin çıkarları doğrultusunda düşmanlıkları durdurmaya ve çatışmanın uzun vadeli çözümü için AGİT Minsk Grubu Eş Başkanlarının himayesinde müzakerelere yeniden başlamaya çağırıyorum....Bu son dönemdeki artıştan, özellikle de sivil ölümlerine ilişkin haberlerden ve bunun bölgesel güvenliğe yönelik oluşturduğu tehditten derin endişe duyuyorum. Bugün Eş başkanların da belirttiği gibi tarafların sahadaki durumu istikrara kavuşturmak için gerekli tüm tedbirleri alması gerekiyor. Siyasi çözümün alternatifi yok”¹ (OSCE, 2020).

Yukarıda yer alan açıklama dilsel özellikler açısından değerlendirildiğinde, “Her iki tarafı da...çağırıyorum” ifadesi, doğrudan ve resmi bir çağrıyı ifade etmektedir. “Derin endişe duyuyorum” ifadesi, duygusal bir tepkiyi; “Sivil ölümleri”, “bölgesel güvenlik tehdidi”, “siyasi çözümün alternatifi yok” gibi ifadelerle de çatışmanın ciddiyeti ve çözümün önemi vurgulanmaktadır. Metin kelime seçimi açısından değerlendirildiğinde güvenlik kaygılarının ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Sosyokültürel pratikler açısından değerlendirildiğinde ise “Siyasi çözümün alternatifi yok” ifadesiyle, uzun vadeli ve sürdürülebilir bir çözüm arayışının önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca tarafsız bir duruş sergilemeye çalışsa da AGİT Minsk Grubu’nun himayesinde müzakereleri teşvik ederek diplomatik ve barışçıl çözümleri metinde ön plana çıkardığı görülmektedir. 10 Kasım 2020 tarihi de Ermenistan, Azerbaycan ve Rusya Federasyonu arasında Dağlık Karabağ bölgesindeki çatışmaların sona erdirilmesine yönelik üçlü bildirinin imzalanmasının ardından AGİT Parlamento Başkanı George Tsereteli’nin yaptığı diğer açıklama analiz edildiğinde:

¹ Orijinal Metin: “I call on both sides to cease hostilities in the interests of civilians who live in the area and recommit to negotiations under the auspices of the Co-Chairs of the OSCE Minsk Group in pursuit of long-term resolution of the conflict”,... I am deeply concerned by this most recent escalation, particularly by reports of civilian deaths and the threat that it poses to regional security. As stated today by the Co-Chairs, the sides must take all necessary measures to stabilize the situation on the ground. There is no alternative to a political solution.”

“Umarım Dağlık Karabağ bölgesindeki savaşı durduracak anlaşmanın imzalanması, sonunda çatışma bölgesinde mahsur kalan sivillerin hayatlarını da koruyacaktır. Son haftalarda kaybedilen pek çok candan derin üzüntü duyuyorum ve silahlar susarken, tarafları savaş esirlerinin, tutukluların ve ölen savaşçıların cesetlerinin takasına gecikmeden devam etmeye teşvik ediyorum. Kalıcı barışa giden yol çoğu zaman savaştan daha zordur. Bu nedenle, tüm tarafları, ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin ve mültecilerin güvenli bir şekilde geri dönüşlerine izin vermek, bu çatışmaya uzun vadeli ve kapsamlı bir çözüme ulaşmak ve en sonunda birlikte bir gelecek inşa etmek için iyi niyetle barışçıl müzakerelere yeniden bağlılık göstermeye çağırıyorum”²(OSCE, 2020a).

Metin dilsel özellikleri açısından irdelendiğinde, “Umarım”, “derin üzüntü duyuyorum” gibi ifadelerle duygusal bir ton kullanıldığı görülmektedir. “Tarafları teşvik ediyorum”, “barışçıl müzakerelere yeniden bağlılık göstermeye çağırıyorum” gibi ifadelerle doğrudan çağrı yapılırken, “Kalıcı barış”, “güvenli dönüş”, “kapsamlı çözüm”, “birlikte bir gelecek” gibi pozitif ve umut verici ifadelerle çözüm sürecine dair iyimser bir yaklaşım sergilenmektedir. Söylemde kullanılan dil ve kelime seçimi açısından ise dilin, resmi ve duygusal bir üslup taşıdığı gözlemlenmektedir. Bu duygusal üslup “Derin üzüntü”, “tarafları teşvik ediyorum” gibi ifadelerle de empati göstergesi olarak değerlendirilebilir. Metin sosyokültürel pratikler açısından değerlendirildiğinde ise tarafları savaşın sona erdirilmesi ve barış sürecine katılmaya teşvik ederek diplomatik ve barışçıl çözümleri savunduğu, aynı zamanda mültecilerin güvenli dönüşüne vurgu yaparak insani değerlere atıfta bulunduğu görülmektedir.

Bu açıklamalar ışığında AGİT’in konumu değerlendirildiğinde özellikle Karabağ’daki sorun için oluşturulan Minsk grubundan beklentinin yüksek olduğu söylenebilir. Ancak Karabağ’daki çatışmaları sonlandırmak amacıyla AGİT tarafından kurulan ve ABD, Rusya, Fransa eş başkanlığında faaliyet gösteren Minsk Grubu temsilcileri güçlü bir görüntü oluştursa da hareketsiz ve etkisiz kalmışlardır. Bu durum, Karabağ sorununun uzun yıllar çözümsüz kalmasında büyük bir rol oynamıştır (Özdal, 2021).

Uluslararası örgütler kapsamında sorunun en aktif temsilcisi olarak görülen AGİT Minsk Grubu, bilinçli olarak etkisiz hale getirilmiştir. Bunun temel sebebi ise Rusya’nın bölgedeki etkin politikaları doğrultusunda en başından beri sorunun çözüm sürecinde tek söz sahibi olmayı hedeflemesi olarak görülmüştür (Bozkuş, 2021). Söylemlerinde de görüldüğü üzere AGİT sürecin tarafı olmaktan kaçınan ancak barış ve uzlaşmayı ifade eden bir dil ile savaşın pasif bir izleyicisi olmuştur. Bu durumun temel nedeni olarak da Rusya’nın Güney Kafkasya’daki çıkarları ve Fransa ile ABD’deki Ermeni diasporasının etkisi ile Azerbaycan, müzakerelerden sonuç alamamıştır (Çalışkan, 2020).

² Orijinal Metin: “I hope the signature of the agreement that puts a stop to the war in the Nagorno-Karabakh region will finally protect the lives of civilians trapped in the conflict zone. I deeply regret the many lives lost in recent weeks, and, as guns fall silent, I encourage the sides to proceed without delay with exchanges of prisoners of war, detainees, and the bodies of fallen combatants”.

Benzer bir durum da çalışma kapsamında ele alınan NATO tarafından sergilenmiştir. 2020 yılında yaşanan ve Azerbaycan ile Ermenistan arasında Dağlık Karabağ bölgesindeki çatışmaları kapsayan Karabağ Savaşı'nda NATO'nun doğrudan bir rolü olmamıştır ancak NATO'nun genel tutumu, çatışmaların barışçıl yollarla çözülmesini teşvik etmek ve taraflar arasında diyalogu desteklemek yönünde olmuştur. NATO, çatışmaların tırmanmasından ve bölgedeki gerilimin artmasından dolayı çatışmaların sona ermesini, taraflar arasında kalıcı bir barışın sağlanmasını ve bölgede istikrarın yeniden tesis edilmesini istemiştir (Öztürk, 2020).

Bu durum söylemlerine de yansımıştır. 21 Ekim 2020 tarihinde NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg ve Ermenistan Cumhurbaşkanı Armen Sarkissian arasında gerçekleşen ortak basın açıklamasında (NATO, 2020) yer verilen ifadeler, NATO'nun bu savaştaki rolünü açıklar niteliktedir. Açıklamada *"NATO'nun bu çatışmanın bir parçası olmadığını hatırlattım"* ifadesi, bu süreçte NATO'ya yönelik beklentilerin önünü kapatmaya yönelik bir açıklama olarak değerlendirilebilir. NATO, bu noktada tarafsızlığını *"Hem Ermenistan hem de Azerbaycan 25 yılı aşkın bir süredir NATO'nun değerli ortaklarıdır"* şeklindeki ifade ile pekiştirmiştir. Aynı zamanda söylemin ideolojik ve siyasi ifadesi olarak NATO hem Ermenistan hem de Azerbaycan'ı *"değerli ortaklar"* olarak tanımlayarak tarafsız bir duruş sergilemiştir. AGİT Minsk Grubu'nun çabalarının önemini vurgulayarak uluslararası iş birliğine ve diplomasiye verdiği önemi de dile getirmiştir. Söz konusu haberde yapılan *"Artık herkesin sürdürülebilir bir siyasi çözüme yönelik çalışması gerekiyor"* ifadesi ile NATO'nun sadece bir askeri güç olmadığını, aynı zamanda siyasi bir güç olduğunu da ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu söylem, NATO'nun misyonuna yönelik bir söylem olarak değerlendirilebilir.

Metinde NATO, Ermenistan, Azerbaycan ve AGİT Minsk Grubu gibi ana aktörler yer alıyor. Dilsel özellikler açısından değerlendirildiğinde ise *"derin kaygı duymaktadır"*, *"hayati önem taşıyor"*, *"kabul edilemez"* gibi güçlü ve duygu içeren ifadeler kullanılmıştır. Söylemin sosyokültürel bağlamı ise çatışmaların durdurulması ve ateşkese uyulması çağrısında bulunması, sivillere yönelik saldırıların kabul edilemez olduğu ve barışçıl çözüm arayışlarının devam etmesi gerektiği mesajını vermektedir.

23 Ekim 2020'de NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg, NATO Savunma Bakanları toplantısında yaptığı açıklamalarda (NATO, 2020) da benzer ifadeler kullanmıştır.

"Dağlık Karabağ'ın durumundan son derece kaygılıyız. Tüm düşmanlıkların durdurulması çağrısında bulunuyoruz. Mücadelenin durması gerekiyor ve tabii ki sivil kayıpların çokluğundan da son derece kaygılıyız. Sivillerin hedef alınması kesinlikle kabul edilemez ve uluslararası hukuka aykırıdır. NATO bu çatışmanın bir parçası değil. Minsk Grubu'nun siyasi çözüm bulma çabalarını destekliyoruz. Bu arada, tüm çatışmaların durdurulması ve

ardından diplomatik, barışçıl bir çözüm aranması gerektiği konusunda çok güçlü bir mesaj veriyoruz.”³

İfadelerde dikkat çeken hususlardan biri, çözümün siyasi niteliğinin vurgulanması ve çözüm olarak Minsk Grubu’na işaret edilmesidir. NATO, savaşın tarafı olmadığını sıklıkla vurgulayarak, uluslararası alanda kendisine atfedilen misyonu realist bir bakış açısıyla açıklama eğilimi göstermektedir.

Söylem noktasında değerlendirme yapıldığında, ifadedeki kişiler sadece savaşın tarafları değil, aynı zamanda Minsk Grubu da taraf olarak işaret edilmiştir. “*Son derece kaygılıyız*”, “*sivil kayıpların çokluğu*” gibi ifadelerle duygusal bir ton ve aciliyet vurgusu yapılırken, “*Mücadelenin durması gerekiyor*”, “*sivillerin hedef alınması kesinlikle kabul edilemez*” gibi kesin yargılar içeren ifadelerle de sorumluluk ve hukuk vurgusu yapılmaktadır. Sosyokültürel pratikler açısından değerlendirildiğinde, NATO’nun açıklaması, hem çatışmanın durdurulmasına yönelik bir çağrı yapmakta, hem de uluslararası hukuk ve diplomasi vurgusuyla barışçıl bir çözüm arayışının önemini vurgulamaktadır. Sivil kayıplara yapılan vurgu, insani değerleri öne çıkararak kamuoyunun empatisini kazanma çabası olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, ideolojik taraf açısından değerlendirildiğinde, söylemin NATO’nun tarafsız bir duruş sergilemeye çalıştığı, ancak Minsk Grubu’nu desteklediği için dolaylı olarak çatışmanın diplomatik yollarla çözülmesini tercih ettiği anlaşılmaktadır. Bu yollardan biri olarak ise Türkiye işaret edilmiştir. NATO Genel Sekreteri Stoltenberg, Ankara’ya gerçekleştirdiği resmi ziyaret sırasında, NATO’nun en güçlü üyelerinden biri olarak Türkiye’yi, bu çatışmada bölge üzerindeki etkisini kullanarak barışçıl bir çözüm bulmaya davet etmiştir (Sarıkaya & Aslanlı, 2021).

Çalışma kapsamında ele alınan bir diğer kuruluş ise BM’dir. BM Sözcüsü Stephane Dujarric’in 5 Ekim 2020 tarihinde yayınladığı basın bülteninde (UN, 2020) şiddetin tırmanışı, nüfusun yoğun olduğu bölgelerin hedef alınması, uluslararası insancıl hukuk kapsamında sivillerin ve sivil altyapının korunması çağrısı, müzakerelere geri dönülmesi uyarılarında bulunulmuştur. Metin dilsel özellikler açısından değerlendirildiğinde, “*kınamaktadır*”, “*ciddi şekilde endişe duyuyor*”, “*yükümlülüklerini hatırlatıyor*” gibi güçlü ve resmi ifadeler kullanılmıştır. “*Çatışmanın askeri çözümünün bulunmadığı*” ve “*düşmanlıkları derhal durdurma*” çağrısı, net ve kararlı bir duruşu ifade etmektedir. “*Uluslararası insancıl hukuk*”, “*sivil altyapı*”, “*müzakerelere geri dönülmesi*” gibi teknik ve spesifik terimler de söylemde tercih edilmiştir. Metin söylem uygulaması açısından değerlendirildiğinde ise kullanılan dil, resmi ve otoriter bir üslup taşımaktadır.

³ Orijinal Metin: “*Nagorno-Karabakh, we are extremely concerned about the situation. We call on cessation of all hostilities. Fighting has to stop. And, of course, we are also extremely concerned about the high number of civilian casualties. Any targeting of civilians is absolutely unacceptable and violating international law. NATO is not part of this conflict. We support the efforts of the Minsk Group to find a political solution. In the meantime, we convey a very strong message about the need to stop all fighting and then look for a diplomatic, peaceful solution.*”

“Kınamaktadır”, “ciddi şekilde endişe duyuyor” gibi ifadelerle uluslararası toplumun ve Genel Sekreter’in endişeleri ve talepleri güçlü bir şekilde dile getirildiği görülmektedir. Bu ifadeler, BM’nin çatışmanın insani boyutuna duyduğu hassasiyeti ve uluslararası hukuka olan bağlılığını ortaya koymaktadır. Sosyokültürel pratik açısından ise ifadelerde tarafsızlık vurgusu ön plana çıkmakta; çatışmanın askeri çözümünün olmadığını vurgulamakta ve uluslararası insancıl hukuka uyulması gerektiği belirtilmektedir. Bu söylemler, BM’nin barışçıl bir çözüm için diplomatik süreçlerin ve müzakerelerin önemini vurguladığını ve sivillerin korunması gerektiğini belirttiğini göstermektedir.

BM İnsan Hakları Şefi’nin 3 Kasım 2020’de yaptığı açıklamada ise savaşın insani yönüne vurgu yapıldığı belirtilmiştir, bu da BM’nin insan hakları ve insani değerler doğrultusunda daha güçlü bir mesaj verdiğini ortaya koymaktadır.

*“Çatışmanın Eylül ayında yeniden alevlenmesinden ve şu anda gördüğümüz korkunç sonuçlardan buyana, ben de dahil olmak üzere taraflara, sivil can kaybının önlenmesi veya en azından en aza indirilmesi için mümkün olan tüm adımları atmaları yönünde defalarca çağrı yapıldı. Okullar ve hastaneler de dahil olmak üzere sivil altyapıya zarar verilmesinin yanı sıra sivilleri savaşçılardan ve sivil nesneleri askeri hedeflerden ayırmak için de kullanılıyor... Uluslararası insancıl hukuk bundan daha açık olamaz. Ayırım ilkesini veya orantılılık ilkesini ihlal ederek gerçekleştirilen saldırılar, savaş suçu teşkil edebilir ve çatışmanın tarafları, bu tür ihlalleri etkin, derhal, kapsamlı ve tarafsız bir şekilde soruşturmak ve bunları işlediği iddia edilenleri kovuşturmak zorundadır.”*⁴(UN, 2020a).

Metin dilsel olarak değerlendirildiğinde, “Ayırım ilkesi”, “orantılılık ilkesi”, “savaş suçu” gibi teknik ve hukuki terimler kullanılmıştır. “Etkin, derhal, kapsamlı ve tarafsız bir şekilde soruşturmak” ifadesi, net ve kararlı bir duruşu ifade etmektedir. Söylem uygulamaları açısından ise kullanılan dil, resmi ve hukuki bir üslup taşımaktadır. Bu dil, BM’nin uluslararası hukuka olan bağlılığını ve çatışma esnasında insan haklarına yönelik hassasiyetini açıkça yansıtmaktadır.

Sosyokültürel pratikler açısından değerlendirildiğinde, “Ayırım ilkesi” ve “orantılılık ilkesi” gibi terimlerle, uluslararası hukukun temel prensiplerine atıfta bulunarak hukuki ve etik standartlar hatırlatılmaktadır. BM, tarafsız bir duruş sergileyerek tüm tarafları uluslararası hukuka uymaya çağırırken, hukukun üstünlüğüne vurgu yapmaktadır. Ancak bu yaklaşımın savaşın gidişatını değiştirmede ne kadar etkili olduğu ise sorgulanabilir. Çünkü, özellikle savaşın taraflarından biri olan BM’nin bu çabaları uygulamama noktasında kararsız kalması uluslararası toplumda ciddi hayal kırıklığına yol açmıştır.

⁴ Orijinal Metin: “Since the conflict reignited in September with the terrible consequences we are now seeing, there have been repeated calls, including by myself, for the parties to take all feasible steps to avoid, or at the very least minimize, the loss of civilian life and damage to civilian infrastructure, including schools and hospitals – as well as to distinguish civilians from combatants, and civilian objects from military objectives,”... “International humanitarian law cannot be clearer. Attacks carried out in violation of the principle of distinction or the principle of proportionality may amount to war crimes, and the parties to the conflict are obliged to effectively, promptly, thoroughly and impartially investigate such violations and to prosecute those alleged to have committed them.”

Özellikle BM Güvenlik Konseyi'nin 1993 yılında aldığı kararlarla, işgal durumuyla ilgili endişelerini dile getirdiği ve bu karar ile Ermenilerin işgal edilen topraklardan çekilmesini talep ettiği, ancak BM'nin bu kararların uygulanması konusunda kararlı adımlar atmaması çözüm sürecinde ciddi eksiklikler olduğunu göstermektedir. BM, tarafları sorunun çözümüne dahil olup askeri gerilimi önlemeye çalışmak şeklinde algılayarak görevini tamamladığını düşünmüş, ancak çatışmanın kökten çözümü için yaptırım uygulamamıştır (Paşa, 2021). Bu durum, BM'nin yalnızca diplomatik çabalarla sınırlı kaldığını ve etkin bir çözüm için daha güçlü adımlar atmadığını ortaya koymaktadır.

Sonuç

Dağlık Karabağ Sorunu uzun yıllardır çözülememiş ve iki ülke arasındaki çatışmalar, Güney Kafkasya bölgesinde genel bir istikrarsızlık kaynağı olmuştur. Bu durum, bölgedeki diğer ülkeleri ve uluslararası aktörleri de etkilemiştir. Dağlık Karabağ sorunu, çeşitli uluslararası kuruluşların farklı yaklaşımlarıyla ele alınmıştır. BM 1993'te aldığı dört karar ile Ermeni birliklerinin işgal ettiği Azerbaycan topraklarından çekilmesini talep etmiş, ancak bu kararların uygulanmasında etkisiz kalmıştır. AGİT Minsk Grubu aracılığıyla diplomatik müzakereler yürütmüş, fakat derin anlaşmazlıklar nedeniyle somut sonuçlar elde edememiştir. NATO, bölgedeki güvenlik stratejisi çerçevesinde Azerbaycan ve Ermenistan ile ilişkiler geliştirmiş ve barışın korunmasına yönelik çabaları desteklemiştir. Ancak bu uluslararası kuruluşların farklı yaklaşımları ve çabalarına rağmen, sorunun çözümünde kalıcı bir ilerleme sağlanamamıştır. Çalışmada söylemlerden de ortaya çıkan sonuç, belirlenen kuruluşların savaşın tarafı olmaktan kaçınması ile barış çağrısından öteye geçmemiştir. NATO'nun Dağlık Karabağ'daki çatışmalara ilişkin yaptığı açıklamalar, üç aşamalı bir analizle incelendiğinde, NATO'nun tarafsızlık ve barışçıl çözüm vurgusuyla hareket ettiği görülmektedir. NATO'nun doğrudan taraflardan biri olmadığı için, sorunun çözümünde etkisi sınırlıdır ve daha çok arka planda yer almaktadır. Açıklamalar, çatışmaların durdurulması, sivillere yönelik saldırıların kınanması ve diplomatik çözüm arayışlarının desteklenmesi gibi mesajlar içermektedir. NATO'nun uluslararası hukukun ve insan haklarının korunması gerektiğine dair vurguları, sosyokültürel değerlerin ve uluslararası normların önemini yansıtmaktadır. Bölgenin NATO'nun sorumluluk alanında olmaması sebebi ile NATO genel olarak bölgedeki güvenlik durumunu izleyen ve taraflar arasında barışçıl bir çözüm için çağrıda bulunan uluslararası bir aktör bu rolü üstlenmiştir. Ancak bu durum NATO üyesi ülkelerin bölgedeki farklı stratejik çıkarları ile değerlendirildiğinde Batı'nın genel tutumunu etkilemiştir. AGİT, özellikle Minsk Grubu aracılığıyla bu süreçte daha etkili olabilirdi, çünkü Minsk Grubu, Dağlık Karabağ'daki çatışmanın çözümü için yıllardır çalışan bir yapıdır. AGİT açıklamalarında ise duygusal bir ton kullanarak sivil kayıpların önemine vurgu yaparken, aynı zamanda tarafları müzakerelere ve barışa olan bağlılıklarını yeniden teyit etme çağrısı dikkat çekmektedir. BM açıklamalarında ise şiddetin devam eden tırmanışını kınarken, uluslararası insancıl hukukun gerekliliğini ve sivillerin korunmasını vurgulamaktadır. Ayrıca, çatışmanın askeri çözümünün

bulunmadığını ve tarafların derhal düşmanlıkları durdurmaları gerektiğini ifade etmektedir.

Söylemler değerlendirildiğinde, kuruluşların savaşın taraflarına yönelik herhangi bir yaptırımdan kaçındığı, pasif bir rol üstlendikleri görülmektedir. Bu durum, uluslararası ilişkilerde realist bakış açısıyla açıklanabilir. Realist bakış açısını yansıtan Kenneth Waltz, uluslararası kuruluşları devletlerin amacına hizmet eden kuruluşlar olarak tanımlamaktadır (Waltz, 2000). Dolayısıyla, özellikle güçlü devletlerin çıkarlarına hizmet edebildikleri ölçüde var olduklarını ifade etmektedir. Sorun, bu açıdan ele alındığında, kuruluşların söylemlerinin tarafsızlık üzerine yoğunlaşması, üye devletlerin etkisi ile açıklanabilir. Örneğin, AGİT Minsk Grubu'ndaki Fransa'nın etkisi, bu kuruluştan beklenen misyonu yerine getirememesine neden olmuştur. Uluslararası kuruluşların söylemlerindeki sorun, barışçıl bir yol ile değil, savaşla çözülmüştür. Dolayısıyla, uluslararası sistemde iş birliği beklentileri devam ederken, realizmin hala uluslararası sistemde diri kaldığı görülmektedir.

Kaynakça

- Altiner B. (2014). Birleşmiş Milletler: Amacı, gelişimi, etkinliği, uluslararası güvenliğe katkısı ve geleceği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-9.
- Asker, A.(2012). Rusya'nın Ermenistan'da askerî varlığı: Hukuki ve politik bakış açısıyla bir değerlendirme. *Ermeni Araştırmaları*, 41 (Nisan 2012): 93-112.
- Aslanlı A. (2001). Tarihten günümüze Karabağ sorunu, *Avrasya Dosyası*, 7 (1), 393-430.
- Bozkuş, Deveci Y. (2021). Dağlık Karabağ Savaşı ve Güney Kafkasya'da yeni güç dengeleri. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*. 4(7), 54-65, <https://doi.org/10.35235/uicd.838271>
- Çalışkan, B. (2020). 2. Karabağ savaşı ve Güney Kafkasya'da yeni dönem. https://www.insamer.com/tr/2-karabag-savasi-ve-guney-kafkasyada-yeni-donem_3524.html. Erişim tarihi: 15 Mayıs 2024
- Demir S. (2010). Dünden bugüne Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. 6(11), 27-52.
- Ekici Y. (2022). Dağlık Karabağ'da Ermeni işgali. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 29,134-144, <https://doi.org/10.54600/igdirsosbilder.1022741>
- Erçakıca M. (2021). Dağlık Karabağ Sorununun ve Ateşkes Andlaşması'nın Uluslararası Hukuk ve İnsancıl Hukuk Açılarından Değerlendirilmesi. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 12(47), 287-314.

- Fairclough N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Longman: London and New York.
- Fairclough N. (2006). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press
- Gökbel A. ve Aghaddinli M. (2022). Karabağ sorunu içerisinde Zengezurun yeri ve önemi. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 56-71.
- Hasanoğlu M. ve Süleymanlı N. (2021). Ermeni Devleti'nin oluşum sürecinde Güney Kafkasya'da nüfuz mücadelesi ve Azerbaycan. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 2(2), 298-303.
- Hasanov B. (2018). Şimali Azərbaycanın Qarabağ Regionunun tarixi coğrafiyası. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 34(2):98, 445-468.
- Kaya, S. ve Özdal B. (2023). AGİT'in Dağlık Karabağ Sorunu'nun çözümündeki yetersizliğinin analizi. *Ermeni Araştırmaları*, 73, 71-88.
- Memmedli M. ve Memmedli S. (2018). Doğu Anadolu'daki Ermeni faaliyetleri (1914-1918). *ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Merkezi*, 2(2), 333-365.
- NATO (2024). NATO Nedir? , https://www.nato.int/nato-welcome/index_tr.html, Erişim tarihi: 15 Ocak 2025
- NATO. (2020, Ekim 21). *Joint press point*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_178807.htm?selectedLocale=en. Erişim tarihi: 15 Mayıs 2024
- NATO (2020, Ekim 24). *Online press conference*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_178947.htm?selectedLocale=en. Erişim tarihi: 15 Mayıs 2024
- OSCE (2020, Eylül 28). *OSCE PA president and secretary general condemn clashes in Nagorno-Karabakh conflict zone, urge restraint*. <https://www.osce.org/parliamentary-assembly/465036>. Erişim tarihi: 11 Mayıs 2024
- OSCE (2020a, Kasım 10). *With new agreement over Nagorno-Karabakh war, PA president hopes for long-lasting peace, condemns violence against parliamentarians*. <https://www.osce.org/parliamentary-assembly/469908>. Erişim tarihi: 10 Mayıs 2024

- Özarslan B. (2013). Soykırım suçunun önlenmesi ve cezalandırılması sözleşmesi açısından Hocalı Katliamı, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*. 4(1),187-214 .
- Özdal B. (2021). AGİ(K)T Minsk Grubu'nun Dağlık Karabağ sorununun barışçıl yöntemlerle çözüm (süzlüğü) sürecinde başarısız olma nedenlerinin analizi. *Karabağ'ın Dünü Bugünü Yarını Uluslararası Sempozyumu*, 35-163, İstanbul.
- Özsoy, B., ve Aydemir Baş, F. B. (2022). Küresel çözümsüzlükten vatan muharebesine: Dağlık Karabağ'da Minsk Grubu'nun rolü üzerine bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 13(33), 143-160. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.906936>
- Öztürk, S. (2020, Kasım 18). *Dağlık Karabağ'da 'NATO'nun görünmeyen zaferi: Azerbaycan'ın küllerinden doğuşu.* Euronews. <https://tr.euronews.com/2020/11/18/dagl-k-karabag-da-nato-nun-zaferi-azerbaycan-n-kullerinden-dogusu-gorus>. Erişim tarihi: 15 Mayıs 2024
- Özüdoğru M. (2016). *Eleştirel Söylemden Eleştirel Okumaya*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Paşa E. (2021). Karabağ sorunu: Tarihi gerçekler, jeopolitik çıkarlar ve çözüm süreci, *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1): 192-215, <https://doi.org/10.46849/guiibd.873368>
- Rehimov, R. (2022, Kasım 8). *Azerbaycan'ın zafer kazandığı 2. Karabağ Savaşı'nın üzerinden 2 yıl geçti.* Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycanin-zafer-kazandigi-2-karabag-savasinin-uzerinden-2-yil-gecti/2695589>
- Sarıkaya Y., Aslanlı A. (2021). Karabağ sorununda diplomatik müzakereler ve Minsk süreci. Ataman, M. ve Pirinççi, F. (Ed.) *Çıkmazdan Çözüme Karabağ Sorunu* içinde (141-166) Seta, İstanbul.
- Şeyşane T. G. (2023). Çatışma çözümünde AGİT'in avantajları ve sınırlılıkları. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 78(3), 479-503, <https://doi.org/10.33630/ausbf.1119265>
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2024a). Türkiye ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ve-avrupa-guvenli-ve-isbirligi-teskilati-_agit_.tr.mfaErişim tarihi: 20 Mayıs 2024

- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2024). “Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve Türkiye”, <https://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-teskilati-ve-turkiye.tr.mfa>. Erişim tarihi: 20 Mayıs 2024
- Taşcıoğlu Ö. (2023). İkinci Karabağ Savaşı ve sonuçları. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 25(2), 543-566, <https://doi.org/10.26468/trakyasobed.1185429>
- Taşkıran C. (1995). *Geçmişten günümüze Karabağ meselesi*. Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- UN (2020a, Kasım 3). *UN rights chief warns of possible war crimes in Nagorno-Karabakh conflict*. <https://unric.org/en/un-rights-chief-warns-of-possible-war-crimes-in-nagorno-karabakh-conflict/>. Erişim tarihi: 17 Mayıs 2024
- UN (2020, Ekim 5). *UN Secretary-General’s spokesman - on the Nagorno-Karabakh conflict*. <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2020-10-05/un-secretary-generals-spokesman-the-nagorno-karabakh-conflict>. Erişim tarihi: 17 Mayıs 2024
- Veliyev, C. (2018, Eylül 6). *Ermenistan’da Paşinyan dönemi ve Dağlık Karabağ sorunu*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/ermenistanda-pasinyan-donemi-ve-daglik-karabag-sorunu/1341021>
- Waltz, N. (2000). Structural Realism after the Cold War, *International Security*, 25(1), 5-41, <https://doi.org/10.1162/016228800560372>
- Yıldırım, Z. (2012). U.S. Foreign policy towards Azerbaijan: From “Alliance” to “Strategic Partnership”, *Alternatives Turkish Journal of International Relations*, 11(4), 1-15.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederler.